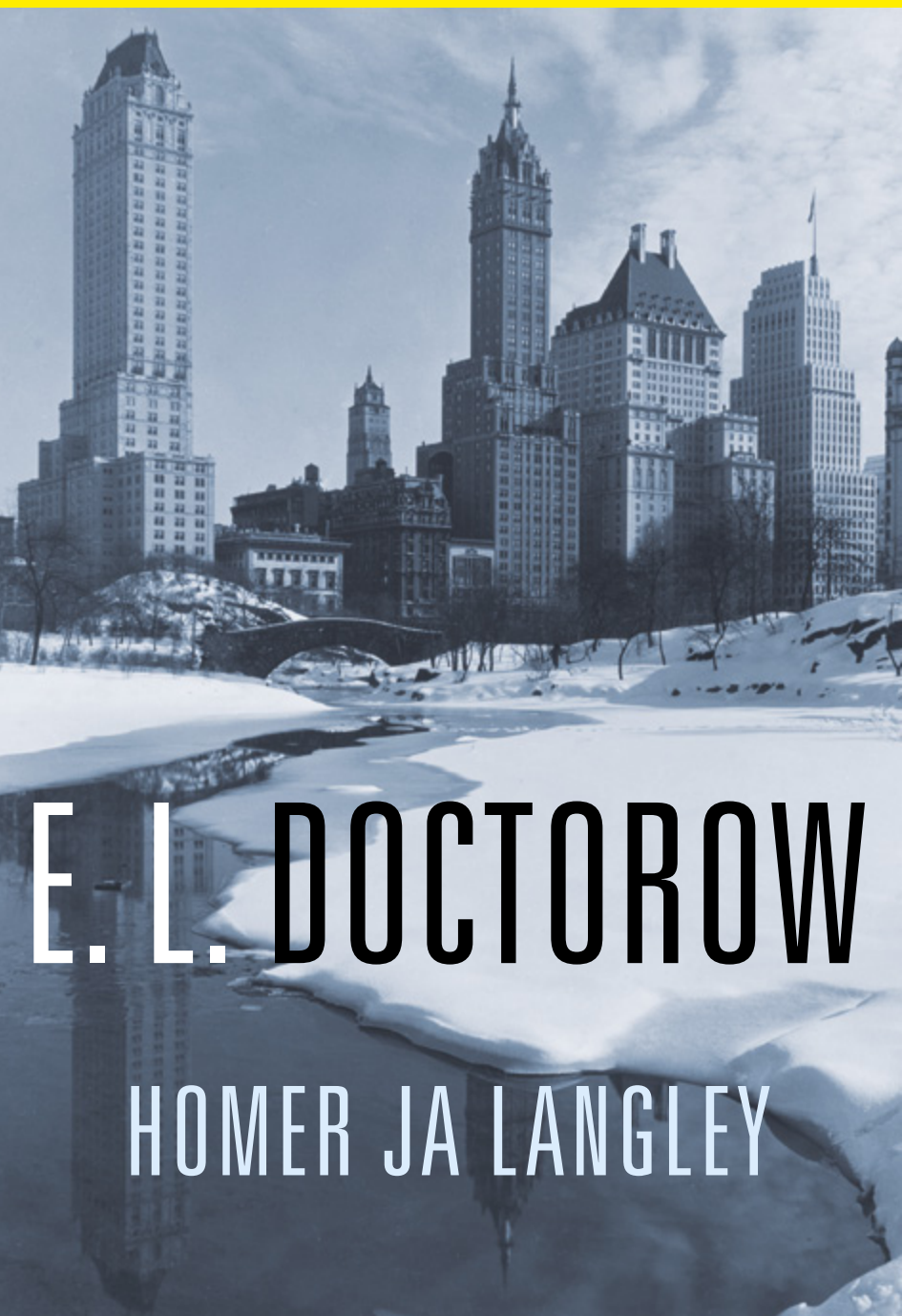

KELTAINEN KIRJASTO

E. L. DOCTOROW

HOMER JA LANGLEY

KELTAINEN KIRJASTO

E. L. DOCTOROW:

- Ragtime (1975, suom. 1976)
Danielin kirja (1971, suom. 1978)
Kuikkajärvi (1979, suom. 1982)
Maailmannäyttely (1985, suom. 1987)
Kynämies (1984, suom. 1989)
Gangsterin oppipoika (1989, suom. 1990)
Vesilaitos (1994, suom. 1995)
Marssi (2005, suom. 2007)
Homer ja Langley (2009, suom. 2013)

E. L. DOCTOROW

Homer ja Langley

Suomentanut
HELENE BÜTZOW

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos *Homer & Langley* ilmestyi 2009.

Copyright © 2009 by E. L. Doctorow

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Tammi 2013

Painettu EU:ssa

ISBN 978-951-31-6784-4

Kate Medinalle

Minä olen Homer, se sokea meistä kahdesta veljeksestä. Näköni ei mennyt yhtäkkiä vaan niin kuin elokuvissa, hitaasti himmeten. Kun minulle kerrottiin mitä oli tapahtumassa, tarkkailin tilannetta innostuneesti, olin myöhäisessä teini-iässä, kiinnostunut kaikesta. Keskuspuistossa on järvi jolla luistellaan, ja seisoin sen talven järven rannalla seuraten päivittäin, mitä vielä näin ja mitä en enää erottanut. Ensimmäisinä katosivat Keskuspuiston länsipuolen talot, ne muuttuivat tummemmiksi kuin olisivat lienneet tummaan taivaaseen, kunnes en enää nähnyt niitä, sen jälkeen alkoi kadota puiden muoto, ja viimein loppupalvesta, ehkä helmikuun lopussa sinä hyvin kylmänä talvena, erotin enää aaveluistelijoiden hahmot jotka lipuivat ohitseni jääkentällä, ja sitten valkoinen jää, viimeinen valo, muuttui harmaaksi ja sen jälkeen sysimustaksi, ja näkökykyni oli poissa, vaikka kuulin selvästi terien kirskahdukset jäätä vasten, ja se kuulosti mukavalta, ääni oli pehmeä mutta tomera, paljon kumeampi kuin luistimien teriltä odottaisi, ehkä siinä kiiri jään alla olevan veden kaikuva basso, raaps raps, raaps raps. Kuulin, kuinka joku eteni vauhdikkaasti johonkin, ja sen jälkeen tuli pitkä ritisevä kiepsahdus luistelijan pysäyttäessä vauhdin pyörähtämällä, ja minäkin nauroin siitä ilosta

että luistelijä pystyi pysähtymään niille jalansijoilleen, liiraili ensin ja ritisi sitten.

Tietysti olin myös surullinen, mutta kaikeksi onneksi olin vielä nuori eikä minulla ollut käsitystä invalidin elämästä, ja keskityin ajatuksissani muihin kykyihini kuten poikkeukselliseen kuulooni, jonka kehitin niin teräväksi että se oli melkein visuaalinen. Langley'n mukaan korvani olivat kuin lepakolla, ja hän testasi väitettään niin kuin hän testasi mielellään kaikkea muutakin. Tunsin tietenkin tallomme, sen kaikki neljä kerrosta, kuin omat taskuni ja pystyin liikkumaan epäröimättä jokaisessa huoneessa ja portaissa, sillä muistin yksityiskohdat ulkoa. Tunsin olohuoneen, isän työhuoneen, äidin oleskeluhuoneen, ruokasalin jossa oli kahdeksantoista tuolia ja pähkinäpuinen pitkä pöytä, tunsin hovimestarin välikön ja keittiöt, tunsin salongin ja makuuhuoneet, muistin montako maton peittämää askelmaa kerrosten välillä oli eikä minun tarvinnut edes pitää kiinni kaiteesta, ja jos joku tuntematon olisi katsonut minua, hän ei olisi arvannut, että silmäni olivat kuolleet. Mutta Langley sanoi, että kuuloni voisi testata luotettavimmin tilanteessa, jossa muisti ei vaikuttaisi asiaan, joten hän vaihtoi tavaroiden paikkoja ja vei minut musiikkihuoneeseen, jossa hän oli siirtänyt flyygelin eri nurkkaan ja pannut keskelle huonetta japanilaisen sermin, johon oli kuvattu kurkia vedessä, ja kaiken kukkuraksi hän pyöritti minua ovensuussa, kunnes suuntavaistoni oli aivan sekaisin, ja minun oli pakko nauraa, sillä kiersin oikopäätä sermin ja istahdin pianojakkaralle aivan kuin olisin tiennyt sen paikan, niin kuin tiesinkin, sillä minä kuulin pinnat ja sanoin Langleylle, että sokea lepakko tekee saman viheltämällä, mutta minun ei tarvinnut edes viheltää. Langley

oli aivan ällikällä lyöty, hän on minua kaksi vuotta vanhempi, ja olen aina halunnut tehdä häneen vaikutuksen kaikilla mahdollisilla keinoilla. Siinä vaiheessa hän oli jo ensimmäistä vuotta collegessa Columbiassa. Miten sinä teet sen, hän kysyi. Ihan puhtaasti tieteellisestä mielenkiinnosta. Vastasin, että tunnen kuinka muodot työntävät ilmaa kauemmaksi tai tunnen esineiden lämmön, ja minua voi pyörittää kunnes päätä huimaa, mutta tunnen silti missä kohdin ilmassa on jotakin kiinteää.

Muitakin kompensatiomuotoja oli. Minulla oli yksityisopettajia, ja olin tietenkin oppilaana West Endin Konservatoriossa, jossa olin opiskellut jo näkevänä. Pianistin taitojeni ansiosta sokeuteni hyväksyttiin sosiaalisessa maailmassa. Varttuessani ihmiset puhuivat ritarillisuudestani, ja olin todella tyttöjen mieleen. Niihin aikoihin New Yorkin seurapiireissä vanhemmat yrittivät turvata tyttärelleen säällisen avioliiton muun muassa siten, että häntä varoiteltiin miehistä ilmeisesti syntymästä asti ja kiellettiin luottamasta heihin. Se oli tietenkin paljon ennen ensimmäistä maailmansotaa, silloin kun tytönheilakat ja tupakoivat ja martineja juovat naiset olivat vielä kaukaista tulevaisuutta. Niinpä komea ja nuori sokea mies hyvästä perheestä oli erityisen puoleensavetävä, sillä hänhän ei voinut tehdä edes salaa mitään sopimatonta. Hänen avuttomuutensa vetosi suuresti naiseen, joka oli kasvatettu pienestä pitäen avuttomuuteen. Sokeuteni sai naisen tuntemaan itsensä vahvaksi, tilanteen herraksi, se saattoi herättää hänen säählinsä, se pystyi tekemään yhtä ja toista. Nainen saattoi ilmaista itseään, antaa periksi tukahduttuille tunteilleen toisin kuin tavallisen miekkosen seurassa. Pukeuduin hyvin, pystyin ajamaan partani partaveit-

sellä nirhimättä ihoani ja pyysin parturia jättämään tukkani hiukan pitemmäksi kuin siihen aikaan oli tapana, joten kun istuuduin jossakin tilaisuudessa pianon ääreen ja soitin vaikkapa Apassionatan tai Vallankumousetyidin, hiukset liehuivat pään ympärillä – ja minulla oli siihen aikaan paksu tukka, runsas ruskea hiuspehko, jossa oli jakaus keskellä päätä ja joka laskeutui kahta puolta kasvojani. Siitä tuli mieleen Franz Liszt. Ja jos istuimme sohvalla, eikä lähistöllä ollut muita, nuori ystävättäreni saattoi suudella minua, koskettaa kasvojani ja suudella minua, ja minä, sokea kun olin, saatoin laskea käteni hänen reidelleen muka epähuomiossa, ja nainen ehkä henkäisi mutta antoi käteni olla siitä pelosta, että joutuisin hämilleni.

Sanoisin, että poikamieheksi olen aina ollut naisille hyvin vastaanottavainen, todella ymmärtäväinen, ja sallikaa minun tunnustaa heti, että minulla oli yksi tai kaksi seksuaalista kokemusta aikana jota nyt kuvaan, sokean seuraelämäni aikana, silloin kun olin alle kaksikymmenvuotias komea nuorukainen, silloin kun vanhempamme olivat vielä elossa ja järjestivät usein illanviettoja parhaille piireille talossamme, Viktorian myöhäiskauden tyyliässä monumentaalisessa rakennuksessa, johon modernismi ei päässyt vaikuttamaan – eivät esimerkiksi perheystävämme Elsie de Wolfen sisustusmuodit: hän ei astunut meille jalallaankaan enää sen jälkeen, kun isä ei suostunut siihen, että hän uudistaisi koko talon – ja koti tuntui minusta aina mukavalta, vankalta ja luotettavalta, meillä oli isoja pehmustettuja kalusteita, tupsukoristeisia empiretyylisiä pikukutuoleja, paksuja sivuverhoja ohuiden verhojen päällä koko seinän korkuisissa ikkunoissa, kullatuista tangoista riippuvia keskiaikaisia kudonnaisia, kirjahyllyjä joiden

ovissa oli suippokaariset lasit, paksuja persialaismattoja, jalkalamppuja tupsukoristeisine varjostimineen ja tyyliin sopivia chinoiserie-ruukkuja, joihin saattoi melkein astua sisään... kaikki oli hyvin eriskummallista, eräänlainen dokumentti vanhempiemme matkoista, ja joku ulkopuolinen olisi voinut pitää taloa täyteen ahdettuna, mutta meidän silmissämme se oli hieno ja hyvä ja Langley ja minä saimme perinnöksi käsityksen siitä että elimme elottomien esineiden kanssa ja jouduimme liikkumaan niiden keskellä.

Vanhemmamme matkustivat joka vuosi kuukaudeksi ulkomaille ja vilkuttivat milloin minkin ison kolme- tai neljäkantisen laivan – Carmanian? Mauretanian? Monomanian? – reelingiltä aluksen irrotessa laiturista. He näyttivät ylhäällä hyvin pieniltä, yhtä pieniltä kuin minä puristaessani tiukasti lapsenhoitajan kättä, kun laivan torven törähdykset tuntuivat jaloissa ja lokit lensivät ympäriinsä kuin lähtöä juhlistaen, aivan kuin meneillään olisi ollut jotakin erityisen upeaa. Minulla oli tapana miettiä, mitä isän potilaille tapahtuisi hänen poissa ollessaan, sillä hän oli arvostettu naistentautilääkäri, ja minua pelotti, että potilaat sairastuisivat ja ehkä kuolisivatkin odottaessaan isää takaisin.

Kun vanhempani matkasivat ympäri Englantia, Italiaa, Kreikkaa tai Egyptiä tai mitä nyt milloinkin, Railway Express Company toimitti takaovelle laatikoita jotka enteivät heidän paluutaan. Ikivanhoja islamilaisia kaakeleita, harvinaisia kirjoja, marmorinen suihkulähde, roomalaisia rintakuvia joilta puuttui nenä tai korvat tai antiikkisia liinavaatekaappeja jotka haisivat ulosteelta.

Ja sitten viimeinkin, kun olin jo melkein unohtanut äidin ja isän, he palasivat riemukulkuena, nousivat taksista

talon edessä ja kantoivat sylissään vielä hienompia aarteita kuin edeltä lähetetyt. Vanhempani eivät olleet täysin piittaamattomia, sillä heillä oli aina lahjoja myös Langleylle ja minulle, todellisia poikien aarteita kuten kullattu hius-harja tai antiikkinen leikkijuna joka oli liian hauras leik-keihin.

*

Myös veljeni ja minä saimme matkustella, sillä olimme nuorina vakituisia kesäleiriläisiä. Leirimme oli Mainen rannikkotasangolla, keskellä metsiä ja peltoja, ja se oli erinomainen paikka luonnon ihailemiseen. Mitä tiiviimmin tehtaiden savu peitti maamme, mitä enemmän hiiltä kaivoksista kolisten nousi, mitä useammat isot veturit jyristelivät yön halki, mitä useammat isot korjuukoneet leikkasivat tiensä sadon läpi ja mitä enemmän kaduilla tungeksi mustia autoja jotka toittottivat torvea ja kolaroivat keskenään, sitä enemmän Amerikan kansa palvoi Luontoa. Useimmiten palvelonnan välikappaleiksi joutuivat lapset. Niinpä me siis asuimme alkeellisissa mökeissä Mainessa, tytöt ja pojat vierekkäisissä leireissä.

Siihen aikaan kaikki aistini olivat tallella. Jalkani olivat notkeat, käsivarteni vahvat ja jäntevät, ja näin maailman kuin onnellisen tietämätön neljätoistavuotias ainakin. Vähän matkan päässä leiristä oli jyrkkä rantakallio ja siellä niitty täynnä villedjä karhunvatukkapensaita, ja eräänä ilta-päivänä olimme joukolla poimimassa marjoja, iskimme hampaamme kostean lämpimiin, jaokkeisiin marjoihin, kilpailimme kimalaisten kanssa juosten niiden perässä pensaalta toiselle ja ahdoimme marjoja suuhumme,

kunnes mehu valui leukaa pitkin. Ilma oli sakeana mäkäräisparvista, jotka kohosivat ja laskeutuivat, laajenivat ja supistuivat kuin tähtitieteelliset ilmiöt. Aurinko porotti päähämme, ja mustat ja hopeanharmaat kivet takanamme kallion juurella ottivat aallot vastaan ja halkoivat ne, ja niiden takana kimalsi meri auringonvälkkeisenä, ja näin sen kaiken kirkkaasti silmissäni, kun käännyin voitonvarmana kohti tyttöä johon olin ihastunut, Eleanor oli hänen nimensä, levitin käteni ja kumarsin kuin taikuri, joka oli loihtinut näkymän juuri hänelle. Ja kun muut jatkoivat matkaa, me jotenkin vitkastelimme vaivihkaa karhunvatukkatieheikön takana, kunnes äänet lakkasivat kuulumasta ja olimme kahden vastoin leirin sääntöjä ja tunsimme itsemme täysikasvuisemmiksi kuin kukaan aavistikaan, vaikka paluumatkalla kävimme mielteliäksi, pidimme toisiamme huomaamatta kädestä.

Onko puhtaampaa rakkautta kuin se, jota ei edes osaa nimetä? Eleanorilla oli kostea lämmin käsi, tummat hiukset ja silmät. Kumpikaan meistä ei nolostellut sitä, että hän oli minua hyvinkin päätä pitempi. Muistan hänen lespaamisensa, sen kuinka kielenkärki jäi hampaiden väliin hänen sanoessaan s-äänteen. Hän ei kuulunut niihin sosiaalisesti itsevarmoihin, joita tyttöjen puoli leiristä oli pullollaan. Hänellä oli samanlainen vihreä paita ja harmaa housuhame kuin kaikilla muillakin, mutta hänessä oli hiukan yksineläjää, ja minun silmissäni hän oli hienostunut, hurmaava, mielteliäs ja samalla tavalla kaipaava kuin minäkin – vaikka kumpikaan meistä ei olisi osannut sanoa, mitä me kaipaamme. Se oli ensimmäinen avoin ihastumiseni, ja olin niin vakavissani ettei edes Langley, joka asui toisessa mökissä ikäistensä kanssa, hännännyt minua sen takia. Punoin Elea-

norille narun ja ompelin hänelle kaarnasta kanootin pienoismallin.

Olenkin näköjään harhautunut surulliseen tarinaan. Poikien ja tyttöjen leirien välissä oli metsikkö, jota halkoi pituussuunnassa samanlainen verkkoaita kuin ne, joilla pidetään eläimiä loitolla, ja isompien poikien suurin verrattomuus oli se, että he iltaisin kiipesivät aidan yli tai kaivautuivat sen alitse, uhmasivat määräyksiä, juoksisivat tyttöjen leirin läpi huutaen ja ohjaajia väistellen ja koputtelivat mökkien oviin saadakseen tytöt kiljumaan haltioissaan. Mutta Eleanor ja minä murtauduimme aidan läpi tavataksemme sitten kun muut olivat jo nukkumassa, kävelimme tähtien alla ja puhuimme filosofisesti elämästä. Eräänä lämpimänä elokuisena yönä kävi niin, että olimme kuljeskelleet tietä noin mailin ja osuimme mökille, joka oli pystytetty luontoon palaamista varten niin kuin leirimmekin. Mutta mökki oli tarkoitettu aikuisille, lasten vanhemmille. Pimeässä rakennuksessa välkkyvä valo kiinnosti meitä niin, että hiivimme verannalle ja näimme ikkunan takaa järkyttävän ilmiön, jota alettiin myöhemmin sanoa pornografiseksi elokuvaksi. Irstasta esitystä katsottiin kannettavalta valkokankaalta, joka oli kuin iso rullakaihdin. Näimme yleisön varjokuvina valkokankaalta heijastuvassa valossa, ja aikuiset kumartuivat tarkkaavaisesti eteenpäin tuoleillaan ja sohvillaan. Muistan avoimen ikkunan tuntumassa olleen projektorin äänen, sirisevän äänen joka toi mieleen laulukaskaiden parven. Valkokankaan nainen oli alasti, mutta hänellä oli jalassa korkeakorkoiset kengät, hän makasi pöydällä selällään, ja alaston mies piti häntä kiinni jaloista polvien alapuolelta niin, että nainen oli levällään valmiina vastaanottamaan miehen elimen, kun

tämä oli ensin varmistanut, että se näkyi koko suunnattomuudessaan yleisölle. Mies oli ruma, kalju ja laiha, ja suhteettoman kokoinen elin oli hänen ainoa merkittävä piirteensä. Kun mies työntyi naiseen kerran toisensa jälkeen, nainen raastoi hiuksiaan jalkojen sätkiessä kouristuksenomaisesti, kummankin kengän kärki tökki ilmaa nopeassa tahdissa, aivan kuin nainen olisi saanut sähköiskuja. Olin haltioitunut – kauhuissani mutta samalla niin innoissani, että luonnoton tunne lähenteli pahoinvointia. Minua ei kummastuta, että elävän kuvan pornografiset mahdollisuudet oivallettiin hyvin pian elokuvan keksimisen jälkeen.

Haukoiko ystäväni henkeä, kiskoiko hän minua kädestä vetääkseen minut pois? En olisi huomannut, vaikka hän olisikin tehnyt sen. Mutta kun tokenin ja käännyin, häntä ei näkynyt enää missään. Juoksin takaisin samaa tietä kuin olimme tulleet tuona kuutamoisena yönä, yönä joka oli mustavalkoinen kuin elokuva, enkä nähnyt tiellä edelläni ketään. Kesää oli vielä muutama viikko jäljellä, mutta ystäväni Eleanor ei puhunut minulle enää, ei edes katsonut minuun päin, ja hyväksyin päätöksen sukupuoleni perusteella, miesesiintyjän rikoskumppanina. Eleanor teki oikein paetessaan luotani, sillä sinä yönä romanssi suistui mielessäni vallasta ja sen tilalle kruunattiin ajatus siitä, että seksi oli sellaista mitä naisille tehtiin, kaikille naisille, myös poloiselle ujolle ja pitkälle Eleanorille. Se on lapsekas harhakuva, tuskin neljätoistavuotiaan arvoinen, mutta se elää sitkeästi aikuisten miesten keskuudessa jopa silloinkin, kun he kohtaavat naisia, jotka ovat heitä itseään paljonkin kopulatiivisempia.

Katsoessani suttuista filminpätkää minulla oli kutaquinkin samanlainen tunne kuin Eleanorillani: aikuisten

maailma oli pettänyt minut. En yritä sanoa, että äiti ja isä olivat yleisön joukossa, eivät he olleet. Ja kun kerroin asiasta Langleylle, olimme yhtä mieltä siitä että isä ja äiti olivat poikkeus tuossa lihallisuuden tarvelemässä rodussa. Emme toki olleet niin lapsellisia, että olisimme kuvitelleet isän ja äidin harrastaneen seksiä vain ne kaksi kertaa, jotka meidän alullepanemiseemme tarvittiin. Mutta heidän sukupolvensa säädyllisyyteen kuului, että rakkautta harjoitettiin pimeässä, sitä ei mainittu eikä siitä puhuttu koskaan. Elämästä tehtiin siedettävää käyttäytymiskaavoilla. Jopa kaikkein läheisimmät suhteet hoidettiin muodollisuuksia noudattaen. Isä ei näyttäytynyt koskaan ilman puhdasta kaulusta, solmiota ja liivipukua, enkä yksinkertaisesti muista häntä missään muussa asussa. Hänen teräksenharmaa tukkansa oli leikattu lyhyeksi, hänellä oli huuliparta ja nenälasit, eikä hän huomannut jäljittelevänsä presidentin ulkomuotoa. Äidin runsas vartalo oli vyötetty sen ajan muodin mukaan korsettiin, paksut hiukset oli kammattu ylös ja kiinnitetty sarven muotoiseksi nutturaksi, hän oli äidillisen runsauden perikuva. Hänen sukupolvensa naiset käyttivät nilkkoihin ulottuvia hameita. Heillä ei ollut äänioikeutta, eikä se häirinyt äitiäni vähäkään, vaikka jotkut hänen ystävästään olivat suffragetteja. Langley sanoi, että vanhempimme avioliitto oli solmittu taivaassa. Hän ei tarkoittanut sillä suurta rakkautta vaan sitä, että äiti ja isä olivat nuoruudessaan mukauttaneet elämänsä kuuliaisesti raamatullisiin ohjeisiin.

Minun ikäisistäni kuvitellaan, että muistamme ammoisia tapahtumia vaikka emme saa mieleemme eilistä päivää. Muistikuvani kauan sitten kuolleista vanhemmistamme ovat hämärtyneet kovasti, aivan kuin muistojen

vaipuminen aina vain kauemmaksi menneisyyteen olisi kutistanut niitä, ja yksityiskohdat erottuisivat huonommin aivan kuin aika olisi muuttunut tilaksi, välimatkaksi, ja menneisyyden hahmot, jopa oma isä ja äiti, olisivat niin kaukana ettei heitä enää tunnista. He ovat kiinnittyneet omaan aikaansa, joka on laskenut planetaarisen horisontin taakse. He, heidän aikansa ja kaikki sen asiat ovat painuneet näkymättömiin. Pystyn palauttamaan mieleeni jonkun pintapuolisesti tuntemani tytön, kuten nyt vaikka Eleanorin, mutta esimerkiksi vanhempieni puheista en muista ainoatakaan sanaa.

*

Mistä tuleekin mieleeni Langleyn korvautumisteoria.

En muista, milloin se selitettiin minulle ensimmäisen kerran, mutta muistan ajatelleeni että siinä oli jotakin yliopistollista.

Minulla on teoria, sanoi Langley. Kaikki tässä elämässä korvautuu. Me kaksi olemme vanhempiemme korvautumia aivan niin kuin he ovat edellisen sukupolven korvautumia. Lännessä teurastetaan laumoittain biisoneita, ja luulisi että se on niiden loppu, mutta kaikkia ei tapeta ja laumat täydentyvät korvautumilla, joita ei erota tapetuista.

Sanoin siihen: Langley, ihmiset eivät ole sama asia kuin älyttömät biisonit, me olemme persoonia. Beethovenin kaltaista neroa ei voi korvata.

Mutta Beethoven oli oman aikansa nero, ymmärrätkö Homer. Meillä on hänen neroutensa nuotit, mutta hän ei ole meidän neromme. Meillä on omat neromme, jos ei musiikissa niin sitten tieteissä tai taiteissa, vaikka heidän

tunnistamiseensa saattaa mennä aikaa, koska neroja ei yleensä tunnisteta oikopäätä. Eikä sitä paitsi ole kysymys siitä mitä he saavuttavat vaan siitä, mikä on heidän asemansa meihin muihin nähden. Kuka on sinun suosikkisi baseballin pelaajista, Langley kysyi.

Walter Johnson, minä sanoin.

Ja onko hän mitään muuta kuin Cannonball Titcombin korvautuma, Langley vastasi. Huomaatko? Puhun nyt sosiaalisista rakenteista. Yhteen rakennelmaan kuuluu se, että ihailemme urheilijoita, muokkaamme itsemme baseball-pelaajien ihailevaksi yleisöksi. Se tuntuu olevan kulttuurillisen yhteisöistämisen keino, joka antaa suurta sosiaalista tyydytystä, ja eri kaupunkien joukkueita ajatellen se on ehkä myös keino muuttaa keskinäinen surmaamistaipumuksemme rituaaliksi. Ihmiset eivät ole biisoneita, me olemme mutkikkaampia ja elämme mutkikkaissa sosiaalisissa rakennelmissa, mutta korvaamme itsemme aivan samalla tavalla. Niin kauan kuin baseballia pelataan, Amerikassa on aina joku, joka on tulevaisuuden nuorisolle samaa kuin Walter Johnson sinulle. Baseball-sankarit ovat meidän perintöämme, ja siksi heitä tulee olemaan aina.

Puhut kaiken pysymisestä ennallaan niin kuin mitään edistystä ei olisikaan, minä sanoin.

En sano, ettei edistystä ole. Edistystä on, vaikka toisaalta mikään ei muutu. Ihmiset valmistavat auton kaltaisia esineitä, tekevät sellaisia keksintöjä kuin radioaallot. Ilman muuta. Tulee parempia syöttäjiä kuin se sinun Walter Johnsonisi, niin vaikea kuin sitä onkin uskoa. Mutta minä puhun nyt muusta kuin ajasta. Se etenee meidän kauttamme, kun korvaamme itsemme täyttääksemme aukot.

Ymmärsin siinä vaiheessa, että Langley keksi teoriaansa samalla kun puhui. Mitkä aukot, minä kysyin.

Miksi olet noin paksupäinen etkä käsitä? Nerojen, baseball-pelaajien, miljonäärien ja kuninkaiden aukot.

Onko sokeillekin aukko, minä kysyin. Sen sanoessani muistin, kuinka olin ollut silmälääkärillä, joka osoitti lampulla silmiini ja mutisi jotakin latinaksi, aivan kuin omassa kielessämme ei olisi ollut sanoja kuvaamaan kohtaloni kauheutta.

On sokeille ja kuuroille ja kuningas Leopoldin orjille Kongossa, Langley sanoi.

Minun oli kuulosteltava vähän aikaa tarkasti tietääkseni, oliko Langley vielä huoneessa, sillä hän oli lakannut puhumasta. Sitten tunsin hänen kätensä olkapäälläni. Silloin minulle valkeni, että Langleyn korvautumisteoriaksi kutsuma ajatus oli katkeruutta tai epätoivoa elämää kohtaan.

Langley, muistan sanoneeni, teoriasi kaipaa hiomista. Kaikesta päätellen hän oli samaa mieltä, sillä niihin aikoihin hän alkoi kerätä sanomalehtiä.

Juuri veljelläni – ei suinkaan vanhemmillani – oli tapana lukea minulle ääneen sitten kun en enää itse pystynyt lukemaan. Minulla oli tietysti sokeainkirjoituksella kirjoitettuja kirjoja. Olin lukenut koko Gibbonin pistekirjoituksella. Kristillisen kauden toisella vuosisadalla Rooman valtakunta käsitti suurimman osan maailmasta ja sivistyneimmän osan ihmiskunnasta... Uskon vieläkin, että tuo lause on parempi tuntea sormenpäillä kuin nähdä silmillä. Langley luki minulle sen ajan suosikkikirjoja – Jack Londonin Rautakorkoa ja hänen kertomuksiaan kaukaa pohjoisesta ja A. Conan Doyle'n kirjaa *The Valley of Fear*

Sherlock Holmesista ja pirullisesta Moriartysta – mutta ennen kuin Langley siirtyi sanomalehtiin ja luki Euroopan sodasta, johon hänen oli määrä lähteä, hän hankki antikvariaateista ohuita runokirjoja ja luki runoja kuin uutisia. Runoissa on ideoita, Langley sanoi. Runojen ideat syntyvät niiden tunteista, ja kuvat välittävät tunteita. Sen takia runot ovat paljon kiinnostavampia kuin sinun romaanisi, Homer. Nehän ovat vain tarinoita.

En muista mitä runoja Langley piti niin verrattomina, eikä runoista jäänyt mieleeni kuin säe tai pari. Ne pulpahtavat yleensä etsimättä mieleeni, ja minulle tuottaa iloa lausua ne itsekseni. Kuten vaikkapa *Ovat sukupolvet kulkeneet, kulkeneet, kulkeneet / Ja kaiken on korventanut kauppa, samentanut, tärvellyt raadanta...* Siinä on Langley'n ideaa kerrakseen.

Kun Langley oli lähdössä sotaan, vanhemmat halusivat syödä sen kunniaksi lähtiäispäivällisen, pöydässä oli vain omaa väkeä, ja meille tarjottiin hyvää paahtopaistia, vaha-kynttilät tuoksuivat, äiti itki ja pyyteli sitä anteeksi, ja isä karisti kurkkuaan nostaessaan Langleylle maljan. Langley'n oli määrä nousta laivaan samana iltana. Perheemme sotilas oli lähdössä sotaan jonkun Liittoutuneiden kuolleen sotilaan tilalle, siis Langley'n teorian mukaan. Ulko-ovella tunnustelin Langley'n kasvoja painaakseni ne mieleen sillä hetkellä, tunnustelin pitkää suoraa nenää, tiukkailmeistä suuta, terävää leukaa joka oli hyvin samanlainen kuin omani, suikkaa hänen kädessään, univormun karheaa kangasta ja säärystimiiä hänen jaloissaan. Langleylla oli laihat jalat. Hän seisoj suoraselkäisenä ja pitkänä, pitempänä ja suoraselkäisempänä kuin koskaan sen jälkeen.

Minä siis jäin ensimmäisen kerran elämässäni ilman veljeäni. Oli kuin olisin ponnahtanut omaan nuoreen itseenäiseen miehuuteeni. Se joutuikin pian koetukselle, sillä kaupunkiin iski 1918 espanjantauti, kaarsi alas kuin jokin valtava petolintu ja vei meiltä vanhemmat. Minun isäni kuoli ensin, sillä hän oli töissä Bellevue Hospitalissa ja sai tartunnan sieltä. Luonnollisesti minun äitini seurasi pian perässä. Sanon heitä minun isäkseni ja minun äidikseni, kun ajattelen heitä kuolemassa äkillisesti ja tuskallisesti, tukehtumassa kuoliaiksi muutamassa tunnissa, koska sillä tavalla espanjantauti ihmiset tappoi.

En ole koskaan halunnut ajatella heidän kuolemaansa. Jos heillä oli jonkinlaisia tunteita minua kohtaan, ne näivettyivät sokeutumiseni jälkeen, aivan kuin he olisivat tehneet tuottamattoman sijoituksen ja halunneet minimoida tappionsa. Siitä huolimatta, siitä huolimatta kuolema oli lopullinen hylkääminen, matka jolta he eivät enää palaisi, ja olin järkyttynyt.

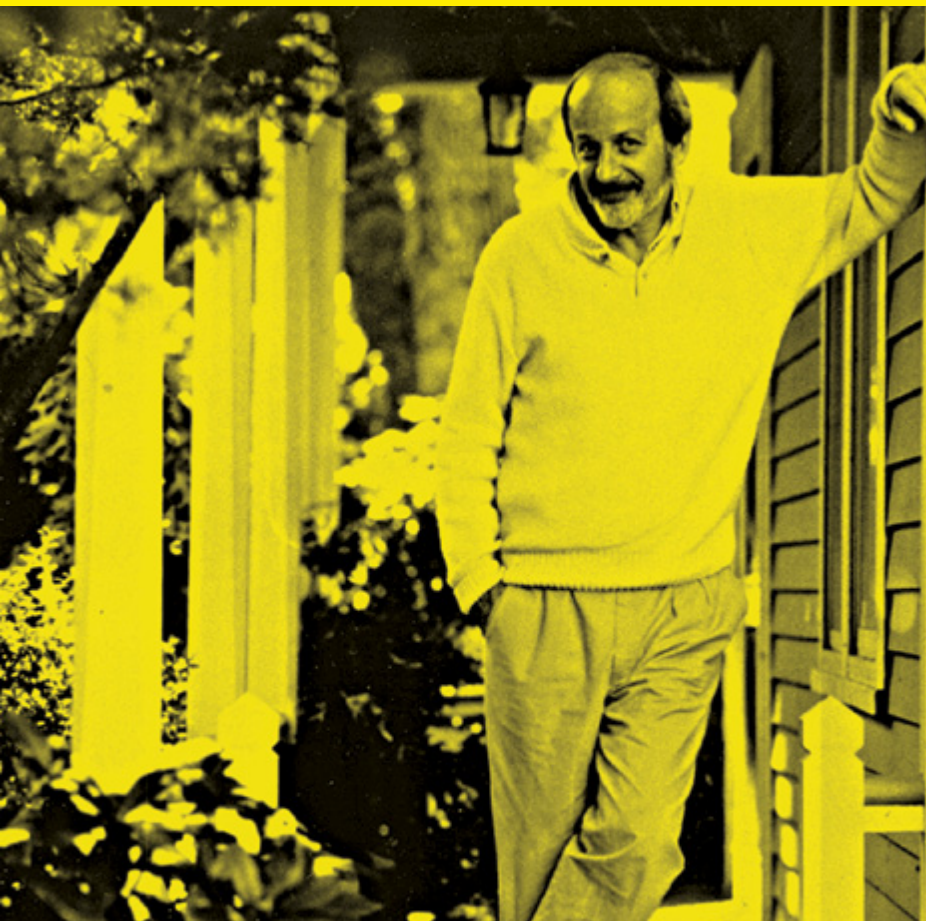
Sanottiin, että espanjantauti vei etupäässä nuoria ihmisiä, mutta meillä kävi juuri päinvastoin. Minä säästyin, vaikka minulla oli jonkin aikaa kurja olo. Minun oli hoidettava äidin hautausjärjestelyt niin kuin hän oli hoitanut järjestelyt miehelleen ennen kuin otti ja kuoli itsekin, aivan kuin ei olisi voinut olla tästä hetkeäkään erossa. Meidän tapaamaan samaa hautausurakoitsijaa jota äitini oli käyttänyt. Ihmisten hautaaminen oli silloin kukoistavaa toimintaa, tavalliset maireat muodollisuudet joutivat romukoppaan, ja miehet joiden tukahtuneista äänistä saattoi päätellä heidän käyttävän sideharsonaamioita karräsivät ruumiita vauhdikkaasti hautaan. Hinnatkin olivat nousseet, ja äidin kuollessa lasku oli kaksinkertainen, vaikka

toimenpiteet olivat aivan samat kuin isällä. Vanhemmillani oli ollut paljon ystäviä, laaja seurapiiri, mutta hautajaisiin tuli vain yksi tai kaksi kaukaista serkkua, sillä kaikki muut istuivat lukkojen takana kotona tai olivat muissa hautajaisissa. Jollei maanjäristystä tule, vanhempani ovat ikuisesti yhdessä Woodlawnin hautausmaalla, entisen Fordhamin kylän toisella puolella, vaikka se kaikkihan on nykyään Bronxia.

Espanjantautiepidemian aikoihin tuli tieto että Langley, joka oli Yhdysvaltain maavoimissa Euroopassa, oli kadonnut. Joku upseeri toi viestin henkilökohtaisesti. Oletteko varma, minä kysyin. Mistä te sen tiedätte? Yritättekö sanoa, että hän on kuollut? Ettekö? Siinä tapauksessa haluatte siis sanoa vain, että ette tiedä mitään. Miksi te ylipäätään tulitte?

Se oli tietysti sopimatonta käytöstä. Muistan, että jouduin rauhoittelemaan itseäni niin, että menin isän viina-kaapille ja join jotakin suoraan pullonsuusta. Kysyin itseltäni, oliko mahdollista että koko perheeni oli pyyhkäisty olemattomiin kuukaudessa tai parissa. Tulin siihen tulokseen, ettei se ollut mahdollista. Ei ollut veljeni tapaista hylätä minua. Langleyn maailmankuva oli ollut vankka syntymästä lähtien, vaikka se oli ehkä muovautunut lopulliseen loistoonsa Columbia Collegessa, ja siinä oli jotakin mikä takasi jumalisen immunitetin sodassa kuoleamisen kaltaista tavallista kohtaloa vastaan. Viattomat kuolivat, eivät ne jotka syntyivät vahvoina ja ilman harhakuvitelmia.

Saatuani itseni uskomaan sen olin ehkä jonkinlaisessa poikkeustilassa, mutta en ollut ainakaan murheen murta-
tama. Minä en surrut, minä odotin.

E. L. DOCTOROW

”Uljas, kaunis ja upeasti resonoiva kuvaus... Romanissa sokeus ja näkemys, aistien maailma ja mielensisäinen todellisuus kertovat yhteisvoimin tarinan modernista amerikkalaisesta elämästä, tarinan, jota ei ole näin koruttomassa ja hienossa muodossa koskaan aiemmin kuultu.” *San Francisco Chronicle*

”Tummanpuhuvan kaukonäköinen ja yllätyksellisen hauska.”

The New York Review of Books

84.2 | www.tammi.fi | ISBN 978-951-31-6784-4

9 789513 167844